

Priority dalšího směřování v ochraně a péči o CHKO Žďárské vrchy

Konference k 50. výročí vzniku
CHKO, 20. - 22.9. 2021

Václav Hlaváč

Malebná krajina Žďárských vrchů v minulosti mnohokrát změnila svou tvář, změny krajiny způsobovaly i proměny místní fauny a flóry.

Dramatický vývoj lze očekávat i v následujících desetiletích. Stále intenzivnější využívání krajiny, ale také probíhající klimatická změna představují pro ochranu přírody nové výzvy, na které musí reagovat úpravou svých priorit a postupů.

Foto pralesa

Vývoj Krajiny Žďárských vrchů:

- první souvislé osídlení v 13. stol. (žďáření původního pralesa, vznik klášterů)
- následuje těžba a zpracování železných rud
- druhá kolonizační vlna na přelomu 15. a 16. století - zakládání železářských a sklářských hutí, rybníků a panských velkostatků
- poslední vlna tzv. pasekářské kolonizace (18.stol.) - zasahující i odlehlejší, výše položené lokality (vznik obcí Krátká, Samotín, Blatiny či Roženecké paseky).
- Počátek 19. století - region byl druhým největším producentem železa v českých zemích a výrobky skláren z Herálce a Milov byly známy po celé Evropě. Následkem vyčerpání zásob dřeva v lesních porostech však došlo k postupnému zániku této výroby.

Zdroj historických fotek : webové stránky obce Telecí a archiv AOPK ČR

Vývoj Krajiny Žďárských vrchů:

- Tvářnost krajiny výrazně ovlivnilo zemědělství. Původní trojpolní systém byl později nahrazen systémem střídavým se zvýšením podílu pícnin, okopanin i stavů dobytka

- „...*Kde končí chleba a začíná kamení ...*“

Tvrdé podmínky pro zemědělství daly vznik jedinečné krajiny, tvořené pestrou mozaikou políček, pastvin, mezí a typických kamenic s pokroucenými jeřáby

Zdroj historických fotek : webové stránky obce Telecí a archiv AOPK ČR

Vývoj Krajiny Žďárských vrchů:

.. ráz krajině dávala i typická lidová architektura

Zdroj historických fotek : webové stránky obce Telecí a archiv AOPK ČR

Nejen skansen ... stavby původní lidové architektury se zachovaly v mnoha obcích dodnes

Dramatickým vývojem zde vznikla krajina s neopakovatelnou atmosférou, krajina drsná a poetická, přinášející naplnění i další inspiraci

**Dramatickým vývojem zde vznikla krajina s neopakovatelnou atmosférou,
krajina drsná a poetická, přinášející naplnění i další inspiraci**

**Dramatickým vývojem zde vznikla krajina s neopakovatelnou atmosférou,
krajina drsná a poetická, přinášející naplnění i další inspiraci**

**Dramatickým vývojem zde vznikla krajina s neopakovatelnou atmosférou,
krajina drsná a poetická, přinášející naplnění i další inspiraci**

Dramatickým vývojem zde vznikla krajina s neopakovatelnou atmosférou, krajina drsná a poetická, přinášející naplnění i další inspiraci

Dramatickým vývojem zde vznikla krajina s neopakovatelnou atmosférou, krajina drsná a poetická, přinášející naplnění i další inspiraci

Dramatickým vývojem zde vznikla krajina s neopakovatelnou atmosférou, krajina drsná a poetická, přinášející naplnění i další inspiraci

Inspirace umělců ...

Antonín Slavíček: Kameničky

Josef Jambor: *Předjaří na horních Blatinách*

Poeticky drsný ráz krajiny je i neustálým zdrojem umělecké inspirace. Čerpali z něj např. spisovatelé T. Nováková, K. V. Rais, J. V. Pleva, J. Karafiát, A. a V. Mrštíkov, hudební skladatelé J. Kříčka, B. Martinů, sochaři J. Štursa, J. Pelikán nebo malíři A. Slavíček, F. Kaván, J. Zrzavý. J. Jambor a další..

Kolektivizace zemědělství přinesla zásadní zlom ve vývoji zdejší krajiny:

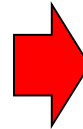
- **Rozorávání mezí, scelování pozemků, vznik velkých lánů**
- **Plošné odvodňování z důvodu zpřístupnění pozemků pro těžkou techniku**
- **Regulace většiny drobných toků v zemědělské krajině**
- **Nástup plošné chemizace**

Fota rozorávání mezí

Kolektivizace zemědělství přinesla zásadní zlom ve vývoji zdejší krajiny:

... změny ve zdejší krajině byly bolestnější, než jinde...

Mnohaleté snahy o záchranu zdejší krajiny vyústily v roce 1970 ve vyhlášení CHKO Žďárské vrchy:

Slavnostní vyhlášení dne 27.6. 1970 u Stříbrné studánky pod Žákovou horou

... podpis prezidenta republiky L. Svobody

Historické fotografie prezidenta L. Svobody při slavnostním vyhlášení CHKO

CHKO Žďárské vrchy:

Rozloha: 70 940 ha
Lesnatost: 48%
Nejvyšší vrchol: Devět skal (836 m.n.m)

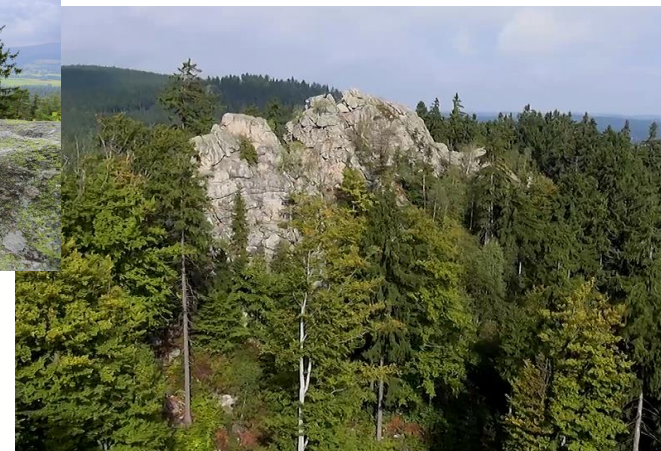

Hlavní fenomény CHKO:

Skály:

Na území CHKO je 18 skalních útvarů chráněných jako PP, PR

Hlavní fenomény CHKO:

Rašeliniště:

**EVL Dářskárašeliniště zahrnující
NPR Radostínské rašeliniště a
NPR Dářko**

Hlavní fenomény CHKO:

Přírodě blízké lesy: NPR Žákova hora

Zdenko Radslav hrabě Kinský:
„... aby tato část byla ponechána v
původním stavu, aby byl patrný pro
budoucnost charakter starých
porostů.“

Rezervaci založil v roce 1929 tehdejší vlastník Zdenko Radslav hrabě Kinský s chotí Eleonorou. Díky jeho prozřetelnosti a velkorysosti (neexistovaly žádné náhrady újmy vlastníkovu lesa) vznikla nejvýznamnější lesní rezervace na Českomoravské vrchovině.

Hlavní fenomény CHKO:

**Přírodě blízké lesy:
NPR Ransko**

**Foto jasanové olšiny s podrostem
bledule jarní**

Hlavní fenomény CHKO:

Louky:

- Vlhké
- Mezofilní
- Suché trávníky

Hlavní fenomény CHKO:

Vodní toky:

Žďárské vrchy jsou pramennou oblastí:

- Sázava
- Doubrava
- Chrudimka
- Svratka
- Oslava

Žďárské vrchy byly vyhlášené
za chráněnou oblast přirozené
akumulace vod

Hlavní fenomény CHKO:

Rybníky:

- budovány od středověku
- dnes přes 500 rybníků různé velikosti
- největší je Velké Dářko o rozloze 205 ha a celkovém objemu 3,56 mil.m³ vody
- přehradní nádrže Hamry, Strž, Staviště a Pílská.

Hlavní fenomény CHKO:

Památné stromy:

- 32 samostatných památných stromů
- 3 skupiny stromů
- 3 aleje

Lukasova (zpívající) lípa v Telecím

Ochrana přírody od vyhlášení do sametové revoluce.....

- s omezenými prostředky
- s omezenými kompetencemi
- vybudovaný základ sítě maloplošných zvláště chráněných území

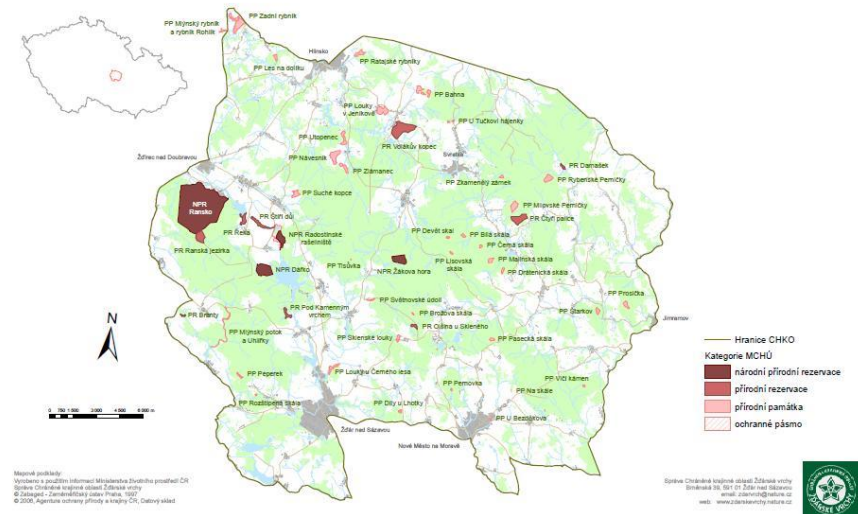

Správa CHKO fungovala v počátečním období v počtu pouhých čtyř lidí – kromě tehdejšího vedoucího Josefa Rouše (vpravo) je tato etapa spojená především se jmény tří celoživotních ochranářů – (zleva) zoologa Pavla Eledera, krajinného ekologa Pavla Vaňka a botanika a lesníka Vladimíra Zabloudila ...

Ochrana přírody po roce 1989 .....

- **Nový zákon ..114/92 Sb.**
- **Nové definice zájmů ochrany přírody**
- **Nově kompetence (výkon státní správy)**
- **Nové ekonomické nástroje (náhrady újmy, dotační programy)**
- **Postupně i odpovídající finanční a personální vybavení**

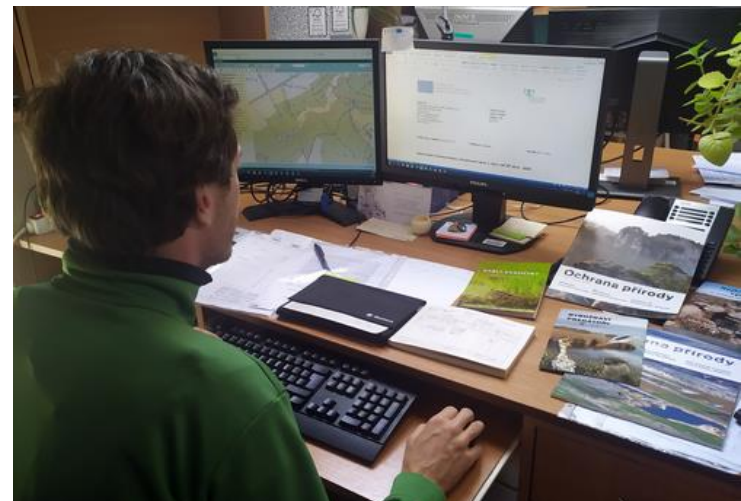

Ochrana přírody po roce 1989 .....

Hlavní činnost:

- monitoring předmětů ochrany
- aktivní péče o přírodu a krajinu (4 NPR, 9 PR, 37 PP)
- výkon státní správy
- Péče o pozemky v majetku státu v chráněných územích

... doba přinesla i nový charakter práce .... 😊

A co dál?

**Nové výzvy:
(v kontextu klimatické změny a
rostoucího tlaku na přírodu)**

- **Druhová skladba a prostorová
struktura lesů**

Nové výzvy:
(v kontextu klimatické změny a
rostoucího tlaku na přírodu)

➤ **Druhovú skladbu a prostorovú
strukturu lesů**

**Probíhající (začínající) kůrovcová
kalamita:**

- intenzivní technologie, masivní
používání jedů
- jednorázová ztráta porostního
prostředí
- ztráta věkové struktury

**zároveň šance k založení
nové generace stabilních lesů**

**Foto uhynulé
červenky**

**Nové výzvy:
(v kontextu klimatické změny a
rostoucího tlaku na přírodu)**

- **Druhovú skladbu a prostorovú
strukturu lesů**

Probíhající kůrovcová kalamita:

- **intenzivní technologie**
- **jednorázová ztráta porostního
prostředí**
- **ztráta věkové struktury**

**zároveň šance k založení
nové generace stabilních lesů**

Dokážeme tuto šanci využít ???

**Nové výzvy:
(v kontextu klimatické změny a
rostoucího tlaku na přírodu)**

- **Druhovú skladbu a prostorovú
strukturu lesů**

zásadní otázka:

**produkční x mimoprodukční (veřejné) funkce
lesa ve vztahu k vlastnictví**

- **státní**
- **obecní**
- **soukromé**

Nové výzvy: (v kontextu klimatické změny a rostoucího tlaku na přírodu)

- Druhá skladba a prostorová struktura lesů
- **Retenční schopnost krajiny**

**Nové výzvy:
(v kontextu klimatické změny a
rostoucího tlaku na přírodu)**

- **Druhovú skladbu a prostorovú
strukturu lesů**
- **Retenční schopnost krajiny**

Foto zralé nízké (vyschlé) kukuřice

Foto vyschlého potoka s uhynulými raky

Retenční schopnost krajiny

Realizace jednorázových opatření :
(dotační programy MŽP)

- **Revitalizace toků a niv**
- **Tůně**
- **Meze**
- **Mokřady**

Plošná změny přístupů:

(dotace na agroenvironmentálně klimatická opatření)

- **Protierozní ochrana**
- **Omezení velikosti honu**
- **Podíl organické složky v půdě**
- .....

Realita je bohužel stále jiná .....obnovy dožívajících drenážních systémů

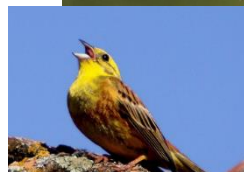
Foto obnovy drenáží

Nové výzvy: (v kontextu klimatické změny a rostoucího tlaku na přírodu)

- Druhová skladba a prostorová struktura lesů
- Retenční schopnost krajiny
- **Ekologická stabilita**
- **Ekologická konektivita a průchodnost krajiny**

Nové výzvy: (v kontextu klimatické změny a rostoucího tlaku na přírodu)

- Druhovú skladbu a prostorovú
struktúru lesov
- Retenční schopnosť krajiny
- **Ekologická stabilita**
- **Ekologická konektivita a
průchodnost krajiny**

(koroptev polní – nový předmět
ochrany CHKO)

Děkuji za pozornost

Václav Hlaváč
Agentura ochrany přírody a krajiny ČR
RP S CHKO Žďárské vrchy
www.nature.cz

za poskytnutí některých fotografií děkuji kolegům L. Dajčovi a P. Mucksteinovi